

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 lutego 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jarosław Sobutka (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Korzeniowski

SSN Agnieszka Żywicka

w sprawie z odwołania D. C.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Ostrowie Wielkopolskim

o podleganie ubezpieczeniom społecznym,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 21 lutego 2024 r.,

skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu

z dnia 20 kwietnia 2020 r., sygn. akt III AUa 1527/19,

I. oddała skargę kasacyjną,

II. zasądza od D. C. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Ostrowie Wielkopolskim kwotę 240,00 (dwieście czterdzieści) złotych, wraz z odsetkami, o których mowa w art. 98 § 1¹ k.p.c. - tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych, decyzją z dnia 28 września 2018 r., numer: [...] (znak [...]), stwierdził, że wnioskodawczyni jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą, nie podlega obowiązkowo ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowym i wypadkowemu od dnia 1 września 2013 r. do dnia 9 września 2018 r. oraz nie podlega dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu od dnia 1 września 2013 r. do dnia 9 września 2018 r.

Sąd Okręgowy we Wrocławiu Wydział VIII Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, wyrokiem z dnia 24 września 2019 r., zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że stwierdził, iż wnioskodawczyni, jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą, podlega obowiązkowemu ubezpieczeniu emerytalnemu, rentowemu, wypadkowemu oraz dobrowolnemu chorobowemu w okresie od 1 września 2013 r. do 9 września 2018 r. (pkt I) i zasądził od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Oddział w Ostrowie Wielkopolskim kwotę 180 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego (pkt II). Sąd I instancji w rozpoznawanej sprawie nie podzielił stanowiska organu rentowego, biorąc pod uwagę zebrany materiał dowodowy oraz zasady logiki i zwrócił uwagę na względną stałość (stabilność) wykonywania działalności przez wnioskodawczynię. Brak też było podstaw do uznania, że ubezpieczona nie mogła, ze względu na stan zdrowia, prowadzić tej działalności. Co do zadeklarowanej przez wnioskodawczynię podstawy wymiaru składek, to organ rentowy nie może dokonywać weryfikacji wysokości zadeklarowanej przez przedsiębiorcę podstawy wymiaru składek, a w tej sprawie, nie mogąc kwestionować wysokości podstawy wymiaru składek, starał się kwestionować istnienie samego tytułu.

Po rozpoznaniu sprawy na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Ostrowie Wielkopolskim od wyroku Sądu Okręgowego we Wrocławiu z dnia 24 września 2019 r. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu, wyrokiem z dnia 20 kwietnia 2020 r., zmienił zaskarżony wyrok w pkt I o tyle, że jako podstawę wymiaru składek na obowiązkowe ubezpieczenia emerytalne, rentowe, wypadkowe i dobrowolne chorobowe wnioskodawczyni wskazał 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia, dalej idące odwołanie oraz dalej idącą apelację oddalił i nie obciążył strony pozwanej kosztami zastępstwa procesowego wnioskodawczyni. Zdaniem Sądu odwoławczego Sąd Okręgowy poprawnie ustalił stan faktyczny w zakresie przebiegu aktywności zawodowej wnioskodawczyni, ale dokonał błędnej oceny prawnej, co do deklarowanej podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne. Spór zaistniały w niniejszej sprawie był w istocie sporem prawnym i sprowadzał się do wykładni przepisów ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2017 r., poz. 1778) w kontekście zawyżenia zadeklarowanej przez osobę prowadzącą pozarolniczą działalność gospodarczą podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie. Sąd Apelacyjny w niniejszej sprawie uznał, że decyzja organu rentowego, ocenę którego Sąd I instancji powielił, jest zbyt

daleko idąca. Nie można bowiem przyjąć, że wnioskodawczyni nie czyniła żadnych kroków mających na celu prowadzenie działalności gospodarczej. Decyzja organu rentowego o odmowie objęcia spornym tytułem podlegania ubezpieczeniom społecznym - tu zbyt daleko idąca - oznacza w istocie rzeczy ustalenie podstawy wymiaru składek w zerowej wysokości. Dlatego w świetle sądowego ustalenia podlegania spornemu tytułowi ubezpieczeń społecznych - co Sąd Apelacyjny uczynił - dopuszczalna jest w tym samym postępowaniu sądowa weryfikacja zadeklarowanej, a w szczególności oczywiście zawyżonej podstawy wymiaru składek, która decyduje o wysokości świadczeń z ustalonego ubezpieczenia w sposób respektujący nie tylko przepisy i zasady podlegania ubezpieczeniom społecznym, ale także zasady solidaryzmu, transparentności i przejrzystości sprawiedliwego systemu oraz Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Z uwagi jednak na fakt, że rozmiar działalności prowadzonej przez ubezpieczoną nie uzasadniał ustalenia maksymalnej możliwej podstawy wymiaru składek, Sąd Apelacyjny dokonał jej redukcji do wymiaru 60% prognozowanego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia.

W skardze kasacyjnej z dnia 18 września 2020 r. pełnomocnik ubezpieczonej zaskarżył powyższy wyrok w części, tj. w punkcie I, II oraz IV, zarzucając naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 83 ust. 1 w zw. z art. 18 ust. 8 oraz art. 20 ust. 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, poprzez jego błędną wykładnię skutkującą przyjęciem, że Zakład Ubezpieczeń Społecznych, na podstawie ww. przepisu, uprawniony jest do ustalenia innej niż zadeklarowana przez osobę prowadzącą pozarolniczą działalność gospodarczą podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne pomimo, że zadeklarowana podstawa wymiaru składek mieści się w granicach określonych przez art. 18 ust. 8 oraz art. 20 ust. 3 ww. ustawy, podczas gdy prawidłowa wykładnia tego przepisu nakazuje przyjęcie, że wskazany przepis nie stanowi takiej podstawy wobec osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą, jeżeli zadeklarowana przez osobę prowadzącą pozarolniczą działalność gospodarczą kwota mieści się w granicach określonych przez przepisy art. 18 ust. 8 oraz art. 20 ust. 3 ww. ustawy.

Strona skarżąca zarzuciła także orzeczeniu naruszenie przepisów postępowania cywilnego, mające istotny wpływ na rozstrzygnięcie, tj. art. 233 § 1 k.p.c. z uwagi na fakt, że wnioskowanie sądu wykracza poza schematy logiki formalnej oraz nie uwzględnia jednoznacznych praktycznych związków przyczynowo-skutkowych, poprzez przyjęcie przez Sąd II instancji, że ubezpieczona intencjonalnie i koniunkturalnie zadeklarowała wysoką podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne, podczas gdy z zebranego w sprawie materiału dowodowego i ustalonego przez Sądy obu instancji stanu faktycznego wynika, że ubezpieczona w dacie podjęcia zawieszzonej działalności gospodarczej nie wiedziała, że jest w ciąży, a w konsekwencji, że w nieodległej perspektywie czasu może ziścić się ryzyko ubezpieczeniowe.

Mając na uwadze powyższe zarzuty strona skarżąca wniosła o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu w zaskarżonej części i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pełnomocnik organu rentowego wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej oraz o zasądzenie od skarżącej na rzecz organu rentowego kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna wywiedziona w niniejszej sprawie nie zasługuje na uwzględnienie.

Na wstępie należy przypomnieć, że zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw, w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozagę nieważność postępowania. Sąd Najwyższy jest więc związany granicami zaskarżenia i granicami podstaw i nie może rozpoznać skargi poza zakres zaskarżenia wskazany przez skarżącego - nie może zaskarżonego wyroku poddać kontroli z punktu widzenia naruszeń innych przepisów niż wskazane w podstawach (por. wyrok Sądu Najwyższego z 25 maja 2018 r., I CSK 455/17, Legalis nr 1834484).

Przede wszystkim należy zwrócić uwagę, w związku z podniesionymi w skardze kasacyjnej zarzutami naruszenia przez Sąd Apelacyjny przepisów postępowania, że Sąd Najwyższy orzeka zawsze w ramach podstawy faktycznej ustalonej przez sąd drugiej instancji w zaskarżonym wyroku. Sąd Najwyższy rozpoznając skargę kasacyjną nie jest trzecią instancją sądową, badającą dowody i czyniącą na ich podstawie ustalenia faktyczne, lecz jest sądem prawa - wyjaśnia istotne zagadnienia prawne, dokonuje wykładni przepisów budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, usuwa z obrotu prawnego orzeczenia wydane w postępowaniu dotkniętym nieważnością lub oczywiście wadliwe. Spór o ocenę poszczególnych dowodów i ocenę całości stanu faktycznego sprawy nie może być przenoszony do postępowania przed Sądem Najwyższym (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 17 marca 2023 r., II CSKP 1256/22, Legalis nr 2937180). Zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. może być uznany za zasadny jedynie w wypadku wykazania, że ocena materiału dowodowego jest rażąco wadliwa, czy w sposób oczywisty błędna, dokonana z przekroczeniem granic swobodnego przekonania sędziowskiego, wyznaczonych w tym przepisie. Przeprowadzona przez sąd ocena dowodów może być skutecznie podważona tylko wtedy gdy brak jest logiki w wiązaniu wniosków z zebranymi dowodami lub, gdy wnioskowanie sądu wykracza poza schematy logiki formalnej albo,

wbrew zasadom doświadczenia życiowego, nie uwzględnia jednoznacznych praktycznych związków przyczynowo – skutkowych.

Z taką sytuacją nie mamy jednak do czynienia w niniejszej sprawie. W świetle art. 398³ § 3 k.p.c. niedopuszczalna jest w ramach zarzutu skargi kasacyjnej polemika skarżącego z oceną dowodów przeprowadzonych w sprawie. Przepis art. 398³ § 3 k.p.c. wprawdzie nie wskazuje *expressis verbis* konkretnych przepisów, których naruszenie, w związku z ustalaniem faktów i przeprowadzaniem oceny dowodów, nie może być przedmiotem zarzutów wypełniających drugą podstawę kasacyjną, nie ulega jednak wątpliwości, że obejmuje on art. 233 k.p.c., bowiem właśnie ten przepis określa kryteria oceny wiarygodności i mocy dowodów (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 25 marca 2022 r., II CSKP 317/22, Legalis nr 2762014).

Przechodząc do zarzutów naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 83 ust. 1 w zw. z art. 18 ust. 8 oraz art. 20 ust. 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych to uznać je należy za bezzasadne. Sąd Najwyższy jednolicie podchodzi do możliwości kwestionowania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych zadeklarowanej podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne. Zarejestrowanie działalności gospodarczej i towarzyszące temu zadeklarowanie nieznajdującej pokrycia w przewidywanych zyskach wysokiej podstawy wymiaru składki na ubezpieczenia społeczne, a przy tym ze świadomością istnienia przeszkód do prowadzenia tej działalności, może wskazywać na intencję (element subiektywny) nie tyle podjęcia i wykonywania zarobkowej działalności gospodarczej o charakterze ciągłym, lecz włączenia się do systemu ubezpieczeń społecznych w celu uzyskania wysokich świadczeń (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 13 września 2016 r., I UK 455/15, LEX nr 2122404; z 6 kwietnia 2017 r., II UK 98/16, LEX nr 2307127; z 18 grudnia 2018 r., II UK 413/17, LEX nr 2609126). W konsekwencji w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto, że ktoś, kto twierdzi, iż prowadzi działalność gospodarczą tylko po to, aby uzyskać świadczenia z ubezpieczenia społecznego, w istocie stwarza pozory tej działalności, bowiem nie zmierza do pozyskania zarobku z działalności, co wypacza sens ustawowy tej instytucji prawa (tak wyroki Sądu Najwyższego: z 6 kwietnia 2017 r., II UK 98/16, LEX nr 2307127; z dnia 11 lutego 2021 r., II USKP 21/21, LEX nr 3119631). Cechą działalności gospodarczej jest prowadzenie jej dla zysku, który powinien wystarczyć na koszty działalności, utrzymanie przedsiębiorcy i dalszy rozwój. Ubezpieczenie społeczne nie jest celem głównym działalności gospodarczej. Celem tym jest zarobek, czyli dochód pokrywający w pełni koszty działalności, w tym ubezpieczenia społecznego, a ponadto wystarczający na utrzymanie oraz rozwój przedsiębiorcy. Występuje nierównowaga, gdy przy niskim przychodzie zgłoszenie wysokiej podstawy składek ma na celu uzyskiwanie wielokrotnie wyższych świadczeń z ubezpieczenia społecznego kosztem innych ubezpieczonych i wbrew zasadzie solidaryzmu (wyrok Sądu Najwyższego z 23 września 2020 r., II UK 353/18, LEX nr 3106218). Organ rentowy jest uprawniony do kontroli i korygowania

zawyżonych podstaw wymiaru składek z każdego tytułu podlegania ubezpieczeniom społecznym dla zapobieżenia nabywania nienależnych lub zawyżonych świadczeń z ubezpieczenia społecznego, jeżeli okoliczności sprawy wskazują na intencjonalny lub manipulacyjny zamiar uzyskania takich świadczeń z ubezpieczenia społecznego w sposób sprzeczny z prawem lub zmierzający do obejścia przepisów i zasad systemu ubezpieczeń społecznych (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 5 września 2018 r., I UK 208/17, LEX nr 2541912; z dnia 2 lipca 2019 r. i I UK 100/18, OSNP 2020 nr 8, poz. 81).

Uprawnienie organu rentowego w tym zakresie zostało także potwierdzone w najnowszej uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 29 listopada 2023 r. (III UZP 3/23, niepubl.), w której Sąd Najwyższy w powiększonym składzie uznał, że organ rentowy, w przypadku podjęcia pozarolniczej działalności przez ubezpieczonego, nie negując tytułu podlegania ubezpieczeniom społecznym, jest uprawniony do weryfikacji podstawy wymiaru składek na te ubezpieczenia w sytuacji, gdy w początkowym okresie prowadzenia tej działalności ubezpieczony deklaruje podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne, której wysokość nie ma odzwierciedlenia w przychodach (art. 6 ust. 1 pkt 5, w związku z art. 83 ust. 1 pkt 1 i 3, w związku z art. 41 ust. 12 i 13, art. 68 ust. 1 oraz art. 86 ust. 1 i 2 w związku z art. 2a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, jednolity tekst: Dz. U. z 2023 r., poz. 1230 ze zm.).

Z tych przyczyn skarga kasacyjna została oddalona - na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 398²¹ w związku z art. 108 § 1 k.p.c. i art. 98 § 1 k.p.c. oraz 10 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 9 ust. 2 rozporządzenia z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 1935).

[SOP]

[a!]